

STADSWANDELING 'GEBOUW(D) OM TE BLIJVEN'

De gemeente Leiden heeft sinds de jaren '70 voortvarend gebruik gemaakt van beschikbare subsidiegelden voor verbetering van woningen in de verouderde binnenstad. Hierdoor is langdurige verpaupering of verslechtering van feitelijk al niet meer bruikbare woningen en bedrijfspanden voorkomen.

Door dit ingrijpen zijn in De Camp (gebied achter de Haarlemmerstraat), de Oude Morsch (bij de Morspoort) en de Havenwijk delen van straten al ingrijpend gerenoveerd voordat het wonen hier onhoudbaar werd en kregen nieuwe bewoners de kans om hier te gaan wonen. Dit kon ook doordat op deze locaties kleine appartementencomplexen werden gebouwd. Er kwam ruimte voor meer sociale bouw, met projecten waarbij vrouwen en (werkloze) jongeren praktijkervaring konden opdoen. En er werd gebouwd voor jongeren of groepen mensen die woongroepen vormden. We kennen hiervan nog de zogenaamde HAT-eenheden (Veerhuis) en projecten van Centraal Wonen.

Inmiddels zijn deze 'nieuwbouwprojecten' een vertrouwd onderdeel van het stadsbeeld geworden. Maar sommige zijn recent ingrijpend verbouwd en andere zullen in de toekomst verdwijnen. Daarom is het wel zo interessant om er eens wat langer bij stil te blijven staan. We concentreren ons hierbij op het noordelijke deel van de binnenstad.

START: Ir. Driessenstraat/hoek Uiterstegracht, bij pleintje Vestestraat (hier kan de fiets gestald worden, de auto parkeren in Parkeergarage Haarlemmerstraat)

Loop de Uiterstegracht in, na nummer 156 aan de linkerkant, ligt de Zwartehandspoort.

ZWARTEHANDSPOORT

Dit is een mooi voorbeeld van een modern hofje, gebouwd in 1986 als project van Centraal Wonen. Het bestaat uit twaalf woon-eenheden, waarvan er zes nieuw gebouwd zijn. De woningen aan de Uiterstegracht en Middelstegracht zijn gerestaureerd en komen uit het midden van de 17e eeuw. De naam Zwartehandspoort (oorspronkelijk Zwarte Handspoort) stamt ook uit die tijd, maar de herkomst is helaas onbekend.

© Nicole van der Linden

De namen Middelstegracht en Uiterstegracht herinneren aan de stadsuitleg (uitbreiding van het grondgebied van Leiden) van ca. 1350.

Loop de Zwartehandspoort uit aan de kant van de Middelstegracht, aan de overkant zien we een lint van bebouwing dat doorloopt tot aan de Oude Rijn. De grote glazen portieken doorbreken het beeld van een lange stenen muur. Dit complex is van Woningstichting Ons Doel en is gebouwd in 1988.

Loop terug naar de Ir. Driessenstraat, ga linksaf en loop tot voorbij de Kerkpleinbrug/Oosterkerkstraat.

LANGESTRAAT, ORANJEGRACHT, WAARDGRACHT

De bebouwing aan de rechterkant, Langestraat, Oranjestraat en Waardgracht kwam in de plaats van de zogenaamde Doorbraak. Een groot voormalig fabrieksterrein dat jarenlang braak heeft gelegen en uiteindelijk eind jaren '70 ontwikkeld is voor sociale woningbouw. De woningen waren overigens al na zo'n 30 jaar toe aan een grondige renovatie (door Portaal) en het meest oostelijk gelegen bouwblok is in 2014 gesloopt, waarna er een nieuw gebouw voor in de plaats is gekomen. Daarbij is de inrichting van het Lakenplein veel groener geworden, waardoor er nu eerder sprake is van het Lakenpark.

© Nicole van der Linden

Vorbij de bebouwing aan de linkerzijde van de straat, uit de jaren '80, zien we een recent pand van DUWO Studentenhuisvesting en daar weer voorbij komen we uit bij de Meelfabriek.

DE MEELFABRIEK (PAND 22)

Over de gebouwen op dit terrein kan je meer informatie vinden in deze gids bij **PAND 24**.

Loop via de Maalderijstraat en de Helarbrug of Asschuurbrug naar het Ankerpark.

ANKERPARK

Hier was van 1836 tot 1978 de Koninklijke Nederlandsche Grofsmederij N.V. gevestigd. De naam van het huidige houten bruggetje komt uit 1659, toen hier de eerste brug werd aangelegd, en verwijst naar de Asloods of schuur die hier stond. De as van de

haarden uit de stad werd hier gebracht en gebruikt als grondstof voor textielverf. In 1978 werd de 'Grof' gesloopt en in de decennia daarna is het terrein meer en meer als park ingericht.

Loop door het Ankerpark richting Zijlpoort. De bebouwing aan de linkerkant is uit de jaren '80. Steek de Loviumbrug over, ga door het hek van de begraafplaats, houd links aan en loop door het Blekerspark.

WEVERSHUISJES

Vanuit het Blekerspark naar links kijkend is een rij typische daken van wevershuisjes te zien. De wevershuisjes heten zo omdat ze bewoond werden door werknemers van de weverijen die een weefgetouw in huis (voorkamer) hadden staan. Veel van deze pandjes waren er eind jaren '50 slecht aan toe en zijn gesloopt. Gelukkig zijn er ook een paar behouden, mede dankzij de inspanningen van de Stichting Het Kleine Leidse Woonhuis.

Achter deze daken zijn hogere puntdaken zichtbaar. Dit zijn woongebouwen met meerdere verdiepingen uit 1862, destijds zeer ongebruikelijk in Leiden. Het werden vier- en zesbakken genoemd en zijn eigenlijk de eerste flatgebouwen van de stad.

In dit buurtje zien we ook voorbeelden van nieuwbouw uit eind jaren '80, dit zijn kleinschalige appartementengebouwen, een-gezinswoningen en duplexwoningen. De panden zijn herkenbaar aan hun lichtgele bakstenen, pastelkleurige accenten en tegeltableaus.

Loop het park uit en steek de Oude Herengracht en de Wiseniabrug over.

COMBINATIE VAN OUD EN NIEUW EN GEMENGD GEBRUIK

Hier zien we op de hoek van de Houtmarkt een pand uit 1987, naast panden uit 1913. De panden zijn gebouwd voor de gemeentereiniging en de toren op de hoek met de Noorderstraat is een voormalige watertoren. Tegenwoordig zijn er huurwoningen in. Hek en klok zijn nog origineel en ook het metselwerk en de groene siersteentjes zijn authentiek. Het ontwerp werd wel toegeschreven aan architect Dudok, maar dit lijkt niet waarschijnlijk omdat hij pas in 1913 in dienst kwam bij de gemeente.

Het volgende pand is een combinatie van een basisschool en zes woningen erboven, ook uit 1987. Deze combinatie was voor die tijd vrij verrassend, tegenwoordig is de combinatie wonen boven commerciële ruimten of ruimten voor dienstverlening weer heel gebruikelijk.

WONINGBOUW IN PLAATS VAN EEN WEG

Achter de school is een vrij langgerekt bouwblok te zien, dit staat direct aan de Langegracht. Deze woningen zijn hier min of meer gebouwd als een buffer tegen het (later verworpen) plan om de Hooigracht door te trekken richting Marnixstraat, de zogenaamde city ring. Dit plan stamde nog uit 1961 en is later achterhaald door andere inzichten. Momenteel is er alleen een (onder)doorgang voor fietsers en voetgangers en een bruggetje naar de Maresingel. Een deel van het geplande bruggenhoofd is nog zichtbaar aan de overkant van het water, tussen de twee treurwilgen.

Loop verder in de richting van de hoge schoorsteen van de energiecentrale. Het kleurige pand links is het voormalige Stadsbouwhuis.

STADSBOUWHUIS (PAND 26)

Over het Stadsbouwhuis kan je meer informatie vinden in deze gids bij **PAND 25**.

Ga voorbij het Stadsbouwhuis links de Tweelingstraat in en steek de Langegracht over, houd vervolgens rechts aan. Het pand op de hoek Zandstraat, met beneden een sport-schouw, is een ouder voorbeeld (1975) van een combinatie bedrijfsruimte met bovenwoningen.

Loop langs de Langegracht (o.a. pand De Kroon, voormalige jeneverdistilleerderij), ga linksaf bij de Volmolengracht, hier tegenover staat de energiecentrale van Uniper, een van de nog resterende grote bedrijfspanden in de stad. Steek aan het einde van de Volmolengracht over naar de Vollersgracht.

VOLLERSGRACHT 47, 49 EN 51

Deze woningen zijn in opdracht van de gemeente in 1983 ontworpen door architect Boudewijn Veldman in het kader van een project om energiezuinige woningen te bouwen. Voorheen stonden hier pakhuizen. Er werd gestookt door middel van een tegelkachel in plaats van radiatoren en een deel van de zolderverdieping bestond uit een glazen kas om verse verwarmde lucht op te vangen.

Loop de Vollersgracht uit en ga linksaf de Van der Werfstraat in, na nummer 76 linksaf de Hekkensteeg in.

HEKKENSTEEG, ONGEVRAAGDE PARTICIPATIE

In 1979 wilde de gemeente op deze locatie een parkeergarage voor 500 auto's bouwen. De buurtvereniging kwam hiertegen in verzet en kreeg in 1985 gelijk van de Raad van State. Dankzij dit verzet kwam er woningbouw met een aantal kleinschalige appartementengebouwen en eengezinswoningen. Een van de unieke plekjes midden in de binnenstad! In voorjaar 2025 is het complex opgeknapt.

Loop terug naar de Van der Werfstraat, ga linksaf richting Pelikaanstraat. Links ligt het studentencomplex Pelikaanhof, gebouwd in 1974. Ga een stukje rechts, steek bij de stoplichten over naar de Haarlemmerstraat.

DE OVERDEKTE

Aan de linkerkant zien we een rijtje fraai gerestaureerde voormalige winkelpuien, dit zijn tegenwoordig woningen. Voorbij nummer 260 is de Maria Gijzensteeg en het Maria Gijzenplein. Voordat hier woningbouw kwam in 1986, stond hier de bij oudere Leidenaren zeer bekende zweminrichting 'De Overdekte'. Een binnenzwembad dus en dat in een gebouw dat oorspronkelijk gebouwd was en gebruikt werd als kerk. Al in 1934 was het kerkbezoek dermate teruggelopen dat de kerk werd gesloten en verbouwd tot zwembad. Bijna 40 jaar lang zwom Leiden hier en genoot na afloop van een patatje bij snackbar de Drie Vissers tegenover het zwembad.

© Nicole van der Linden

Ga aan het eind van de Haarlemmerstraat rechtsaf, de Scheluwbrug over, wandel de Herengracht af en ga bij de Ir. Driessenstraat rechts naar het beginpunt van de wandeling.

HET LEIDS WEVERSHUIS

Wil je zien hoe zo'n wevershuisje er van binnen uitzag en hoe hier geleefd werd? In museum Het Leids Wevershuis aan de Middelstegracht 143 kan je van dinsdag t/m zondag van 13.00 uur tot 16.00 uur terecht. Het museum draait volledig op vrijwilligers en de toegang is gratis. Het ligt pal naast de ingang van de Zwartehandspoort aan de Middelstegracht.

Bronnen: Straatnaam | Gemeente Leiden, Leidse Wevershuisjes van Kees van der Wiel, Het Leids Bruggenboek van Irene Nieuwenhuijse, Het Leiden Boek van Cor Smit, Esther Starkenburg ELO

WANDELROUTE

